

ABOLICIJA RODA: NOVI SUBJEKTI KLASNE BORBE

Sažetak: Cilj ovog rada je prikazati poimanja roda u određenim feminističkim diskursima koja smatram problematičnima za budućnost feminističke teorije, a uvelike prožimaju sfere akademskog, političkog i aktivističkog feminizma. Diskursi suvremenog feminizma, prožetog esencijalističkom misli, nalaze se u političkom i teorijskom sukobu s bujajućim valom trans-uključivih feminističkih pokreta. Prvi dio rada fokusiran je na hetero-normativni imperativ preko kojeg radikalni feministički diskurs izvodi definiciju „žene“, te prikaz načina putem kojih takvo poimanje roda producira i održava isključivost prema cijelom spektru seksualnih i rodni identiteta.

Rad se nastavlja postavljajući bazu za susret sukobljenih teorija radikalnog i trans-feminizma u prostoru kojeg otvaraju LGBT studije, neutralnom prostoru iz kojeg možemo kritički sagledati rodne imperitive producirane unutar navedenih teorija. S ciljem da se abolicijiski impuls, kao potencijalno rješenje rodnog problema približi radikalnoj ljevičarskoj i feminističkoj misli, predstaviti ću potencijalno teorijsko rješenje istog.

Sukladno navedenom, rad će uzeti u obzir polja moći na kojima se pojavljuje problem roda i rodni odnosi: polje naturalizirane seksualnosti, sferu tradicionalnih obiteljskih modela te materijalističkog diskursa koji pretpostavlja „prirodno“ tijelo i rod kao bazu reproduktivne eksploatacije. Iako zaključni dio rada ne iznosi konkretno rješenje navedenog sukoba, duboko sam uvjeren kako će rad kao cjelina pružiti jedinstven pogled na moguće putanje razvitka rodne teorije i daljnjeg feminističkog diskursa koji je potkovan socijalističkim, radikalno-demokratskim svjetonazorskim modelima.

Ključne riječi: feminizam, trans-feminizam, esencijalizam, kripto-esencijalizam, radikalna demokracija, queer teorija, abolicija roda

1. Kripto-esencijalizam i materijalistička ideologija feminizma: problem isključivosti i ne-solidarne politike

Reproduktivni imperativ koji stoji za konstitutivnu točku polazišta teorije socijalne reprodukcije, a koji se uzima i kao točka iz koje polazi ili u kojoj završava (u ovom slučaju – ženski) rodni identitet, postavlja teleološki okvir shvaćanja tijela kojem prilažemo kategorije „ženskog“ i/ili „žena“.

* matejnikolac01@gmail.com

Ipak, naša sadašnjost je obilježena nejasnim pozicijama i odnosima onoga što možemo nazvati rodnom praksama ili identitetima. Važno je prije svega napomenuti kako je ovaj rad trans-afirmativan, no zbog abolicijskog zahtjeva kojeg predstavlja pred obje pozicije može se činiti i kao trans-kritičan. Također, teorijska polazišta, iz kojih su izvedene afirmativne i kritički usmjerene teze, počivaju na potpuno različitim, ali ne inherentno sukobljenim epistemološkim okvirima. Kao što ću pokušati i pokazati, feministička teorija i praksa koje počivaju na teoriji socijalne reprodukcije, nisu i nemaju razloga za biti u sukobu s trans teorijom i post-modernim poimanjima roda.

Kroz rad ću pokazati zašto smatram da trans-rodnost i ontološko priznanje iste ne predstavljaju prijetnju očuvanju integriteta obespravljenih, potlačenih i eksploatiranih putem patrijarhalnog zahtjeva za reprodukcijom tj. rađanjem. Potencijalne probleme pri susretu feminizma i trans-feminizma stoga ću promatrati isključivo kao epistemološke, diskurzivne i političke sukobe koji proizlaze iz neadekvatnog sagledavanja obiju pozicija; kako pojedinih pozicija unutar samih sebe, tako i odnosa u kojem se nalaze. Aktivistička i politička domena dviju navedenih strana u ovom radu stoji kao jedino polje sukoba, za kojeg vidim potencijalna rješenja isključivo uvođenjem ideje radikalne demokracije koja prisvaja socijalistički model.

Feminizam kao intelektualno radikalni prostor koji posjeduje svoju povijest i imanentno počiva na artikulaciji i izmjeni roda i rodnih odnosa, predstavlja stabilan teorijski prostor iz kojeg se analitički može pristupiti trans-rodnosti. Ako ne potpuno feministički, u smislu političkog djelovanja, onda zasigurno akademski – brojnim analitičkim i metodološkim alatima koje je feministička teorija proizvela kroz dvadeseto i prva dva desetljeća dvadeset i prvog stoljeća.

Pri tome je, naravno, fokus usmjeren na marksistički feminizam koji će nužno u obzir uzeti ekonomske čimbenike kao i kategorije klase i rase pa sukladno tomu i fenomen rodno-uvjetovanog nasilja kojeg trans osobe proživljavaju u svojoj svakodnevici.

Zašto su kategorije klase i rase ključne u ljevičarskoj analizi trans-rodnosti i trans-rodnog iskustva? Na to pitanje možemo pokušati odgovoriti kroz brojne statistike koje ukazuju na neproporcionalno velik broj ubijenih, silovanih i obespravljenih trans-rodnih žena gdje liniju stratifikacije njihovog ontološkog statusa možemo pratiti prema njihovom geografskom položaju, kulturnom i ekonomskom okolišu, klasnoj poziciji i oblicima patrijarhalnih struktura koje ih okružuju. Isto tako, jednako validan odgovor možemo dobiti sagledavajući isključivo ontološki status trans-rodnih pojedinaca i diskurzivne dimenzije koje tvore i okružuju dimenziju trans-rodnosti.

Gayle Salamon u svojoj knjizi *Assuming a body: transgender and rhetorics of materiality* („Pretpostaviti tijelo: transrodnost i retorika materijalizma“), o susretu akademskog feminizma i trans-studija piše:

„ ...ako žele ponovno isplivati kao vitalna disciplina, ženske studije moraju postati osjetljive na pojave novih rodova. Rodovi van binarnosti muškarca-žene nisu ni fiktivni niti se nalaze u budućnosti, već su utjelovljeni i oživljeni u sadašnjosti, međutim disciplina ženskih studija još to ne prepoznaje. Dok ženske studije ne pokažu ozbiljan angažman s trans studijima, ne mogu pravilno procijeniti prezentno stanje roda kako ga se živi, niti mogu zamisliti potencijalne budućnosti. Jednako tako je istina da trans studije trebaju feminizam. Trans studije u svom razvojnem stadiju su često dominirane liberalnom, individualističkom koncepcijom subjektivnosti, u kojoj post-rodni subjekt posjeduje apsolutno sredstvo i može kreirati svoj rod u savršenom blagostanju. Bez sistematičnog razumijevanja kojeg ženske studije pružaju strukturama roda – te relacijama moći koje podupiru te strukture – trans studije nisu u mogućnosti razumjeti rod kao historijsku kategoriju i ne mogu pružiti prikaz o trenutnom stanju iz kojeg se rod izgradio. Ovo je posebno važno kada se razgovara o nasilju nad trans-ljudima, koje se nikako ne može jasno objasniti kroz potpuno individualnu, volunterističku teoriju roda.“ (Salamon 2010, 95)

U citiranom traktatu možemo iščitati dvije pozicije koje Salamon zauzima pri ocrtavanju prostora u kojem približava feminističke i trans teorije. Prva je pozicija ona iz koje Salamon kritički pristupa feminističkim disciplinama, ukazujući na manjkavosti feminističkog poimanja roda i rodnih oblika onako kako se žive i „utjelovljuju“ u sadašnjosti. Iako trans-rodnost i trans-seksualnost nisu nove pojave, pojava ne-binarnih i rodno-neutralnih identiteta stavlja veliki pritisak na dosadašnje feminističke artikulacije roda. Ta pojava prkosi materijalističkom pristupu genealogiji roda, uvodeći individualnu samo-identifikaciju kao jedinu konstitutivnu točku rodnog identiteta. Takva formulacija može pristajati uz teorije koje artikuliraju rod kao društveni konstrukt, međutim šizma nastaje onog trenutka kada takva anti-materijalistička formulacija postavi upitnik nad tijelom i dovede u pitanje koherentnost iskustva tijela kojeg obilježuje rod.

Post-strukturalistički pristup J. Butler uvelike omogućuje izvođenje takve teorije roda, međutim isto tako predstavlja svojevrсни poziv na nadogradnju ili čak i napuštanje marksističke dijalektike u analizi rodnih i proizvodnih odnosa. Već spomenuta teleološka formulacija koja proizlazi iz marksističkog feminizma, naravno taj poziv zanemaruje, jer remeti dinamiku izraženu kroz pretpostavljeni sukob kapitalističkog patrijarhata i nositeljica „zadatka“ socijalne reprodukcije.

U ovom trenutku valja načiniti korak prema queer teoriji, koja kroz posljednjih par desetljeća također oblikuje diskurs oko takozvanog rodnog problema. Međutim, epistemološka pozicija lezbijki, trans, aseksualnih i queer žena, naravno, ne može se (osim puko politički) pretpostaviti kao jedinstvena pozicija u koju svi subjekti pronalaze realne zajedničke interese.

Upravo zbog pluralnih zbiljskih pozicija u kojima se žene različitih seksualnosti i različitih poimanja svojih tijela i rodova nalaze, svaka daljnja analiza koja počiva na premisi rodnog problema mora svoj fokus usmjeriti na ra-

zličite društvene, ekonomske i rasne pozicije koje oblikuju iskustvo roda kod svih zajednica koje rodna obilježja uzimaju kao temelj svoje političke kohezije. Feminizam je do sada jasno pokazao kako su heteroseksualna matrica, hetero-normativni diskurs i strogo određeni obrisi binarnih identiteta (u sukobu povlaštenosti i podređenosti), poziv na reprodukciju i imperativno postavljanje reprodukcije na pijedestal uzornog življenja, omogućili odnos muškaraca prema ženama koji je kasnije i potakao sami razvoj feminističke teorije i prakse.

Međutim, ne smije se zanemariti da je feminizam još uvijek prostor u kojem se krypto-esencijalistički i hegemonijski pristupa binarnosti roda i shvaćanju rodnih odnosa. Trans-žene, lezbijke, aseksualne i queer žene ne prepoznaju se (u istoj mjeri kao heteroseksualne žene u tradicionalnim, monogamnim ljubavnim i obiteljskim zajednicama) u diskursima koji proizlaze iz heteroseksualne matrice, što dovodi do toga da ih društvo kroz prizmu imperativne heteroseksualnosti promatra, validira ili isključuje putem fetišizacije njihovog života, identiteta i seksualnosti. Jaz između hegemonijskog imperativa „zdrave“ ili „prirodne“ seksualnosti, dijametralnog odnosa binarnog roda i rodnih utjelovljenja kakvi obilježuju post-moderni krajobraz, proizvodi dvije instance odnosa: A) Diskurzivno „protjerivanje“ manjinskih praksi, iskustava tijela i seksualnosti prema onome „nastranome“ ili „fetišističkom“, B) Politički impuls manjinskih pozicija da se direktno suprotstave hegemonijskim strukturama koje isključuju njihove epistemološke pozicije (pa tako i marksističkom feminizmu, i teoriji socijalne reprodukcije).

Pozicija B koju zauzimaju subjekti okupljeni oko „queer“ stajališta predstavlja epistemološku opasku marksističkom feminizmu ukazujući na činjenice da mnogi ženski subjekti posjeduju reproduktivnu moć, ali svoju podređenost ne proživljavaju kroz zahtjev za reprodukcijom već na temelju svojih seksualnih i rodnih praksi. Epistemološku opasku sličnog kalibra, zapadnjačkom feminizmu uputile su i crnačke feministkinje, nerijetko prozivajući hegemonijske tendencije zapadnog feminizma kao suštinski imperijalističke i ne-adekvatne za analiziranje položaja crnih žena u npr. odnosima moći za vrijeme trajanja legalnog ropstva na američkom kontinentu i monstruoznoj eksploataciji crnačke radne snage. Hazel V. Carby će tako navesti kako su tri konstruktivna elementa feminističke teorije problematična za epistemološku poziciju u kojoj se nalaze crne žene:

„Tri su centralna koncepta feminističke teorije problematična u svojoj primjeni na živote crnih žena: „obitelj“, „patrijarhat“ i „reprodukcija“.“ (Carby 1982)

Zaključak koji slijedi iz argumentacije koju Carby iznosi u svom tekstu je sljedeći:

„Nadalje, ne možemo lako razdvojiti dva oblika ugnjetavanja jer su rasistička teorija i praksa često rodno specifične. Ideologije crne ženske seksualnosti ne potječu prvenstveno iz crne obitelji. Način na koji je spol crnkinja izgrađen se razlikuje od konstrukcija bijele ženstvenosti jer je također podlozan rasizmu.“ (Carby 1982)

Raščlamba rodni sukoba – onog što se kolokvijalno naziva muškom ili patrijarhalnom dominacijom nad ženama – preko analize rasnih, klasnih i seksualno regulatornih linija stratifikacije ne može se preskočiti u analizi naše sadašnjosti i prezentnog stanja roda, rodova i odnosa među njima.

Položaj crne žene u zapadnjačkom društvu zasigurno nije isti kao i položaj bijele trans žene. U različitim mjerama, npr. položaj crne lezbijke i bijele trans-rodne žene, crne trans-rodne žene i bijele heteroseksualne žene – svakako nisu isti i sigurno se ne mogu obuhvatno razumjeti isključivo na temelju njihovih rodni identiteta ili seksualnih orijentacija. U toj mjeri zaključujem kako je i problem položaja trans-rodni i ne-binarni osoba suštinski marksističko pitanje, koje zahtijeva svoj odgovor ako se stremlji ka izjednačavanju svih klasni pozicija. Sukob materijalističke i anti-materijalističke retorike koja prožima prostor između feminizma i trans-feminizma analizirat ću kasnije u radu, stoga se prije svega želim osvrnuti na krypto-esencijalizam koji prožima feminističku teoriju, a uvelike ograničava marksističku analizu prezentnog stanja roda, tijela i utjelovljenja u neo-liberalnom i kapitalističkom sistemu vrijednosti, proizvodnje i politike.

Namjerno u ovom trenutku uvodim termin krypto-esencijalizma jer, kao što će se i pokazati, esencijalizam „uhodi“ retoriku i trans-uključivih marksističkih feministkinja, ozbiljno nanoseći štetu artikulaciji ontološke koherentnosti trans i ne-binarni subjekata. U pokušaju odgovaranja na pitanje „U kojoj mjeri marksistički feminizam perpetuira isključivost prema trans i ne-binarni subjektima, te na koje načine tako čini štetu i sebi i drugima?“ poslužiti ću se primarno M. Foucaultom i J. Butler. Foucaultova analiza dinamika moći u konstituciji seksualni praksi i normativa, kao i analiza političke kategorije „žena“ koju nam daje Butler, dovoljno dobro može poslužiti kao poluga za dolazak do traženog odgovora. Kao što ćemo i vidjeti, teoretski čvor koji se primarno manifestira u političkoj dimenziji kao problem sukoba feminizma i trans-feminizma, zapravo nije problem izjednačavanja tradicionalne kategorije „ženskog“ s njenim post-modernim koncepcijama, već se nalazi na razini (ne)razumijevanja političkih ideologija koje se kreiraju pozivajući se na biološka, apriorno „orodnjena“ tijela. U svojim *Nevoljama s Rodom*, Butler svoje razmišljanje o binarnostima i fundamentalnim strukturama rodne asimetrije započinje konstatirajući:

„Feministička kritika trebala bi istražiti totalizirajuće tvrdnje o maskulističkoj ekonomiji označavanja, ali i ostati samokritična u odnosu na totalizirajuće geste feminizma. Napor da se neprijatelj identificira kao jedinstven u formi – je obrnuti diskurs koji nekritički oponaša strategiju tlačitelja, umjesto da nudi drugačiji skup pojmova.“ (Butler 1990, 13)

Vrijedi se dakle zapitati u kojoj mjeri je univerzalna kategorija „žena“ zapravo preskriptivna i normativna? Butler će reći kako je svaki dijalog povijesno privezan za određene odnose moći koji ga omogućuju te da bez analize samih odnosa moći vrlo lako zapadamo u liberalnu pretpostavku o subjektima na je-

dinstvenim, ali jednakim pozicijama. Također, Butler postavlja upitnik i nad idejom jedinstva (eng. *unity*), kao potencijalnog razloga za sve veću fragmentaciju identiteta u onom trenutku kada se politički subjekti (u dijalogu) suoče s univerzalnom kategorijom na konceptualnoj razini. Fragmentaciji političkog identiteta feminizma (kojom se bavimo ovdje) svakako svjedočimo početkom takozvanog „queer“ oslobođenja u kojem su trans-rodne žene i lezbijke odigrale važnu ulogu u masovnoj prezentaciji drugačijih poimanja utjelovljenja i seksualnosti.

Heteronormativni diskurs je od pobune u Stonewall-u uvelike oslabio pred zastavama i povicima gej, lezbijske, biseksualne i trans-rodne populacije. Takav pokret, nedvojbeno potaknut feminističkom borbom, prepoznao je dominantni hetero-normativni imperativ kao primarni problem; ali je isto tako ukazao na ključne epistemološke probleme u konstrukcijama univerzalnih kategorija „muškog“ i „ženskog“. Uzimajući u obzir i već spomenute opaske crnačkog feminizma, važno je dobro ispitati svaku suvremenu tendenciju feminizma da subjekte svojih političkih strategija hegemonijski zatvara u univerzalističku tautologiju i potencijalno, epistemološki neutemeljenu kategoriju žene.

Rodno uvjetovano nasilje pogađa osobe svih rodni identiteta, međutim, potrebno je sagledati po kojim se linijama stratifikacije samo nasilje čini. Možemo lako primijetiti da je nerijetko riječ o napadu na „poslušno“, „tiho“, „žensveno“, „nježno“ – sve ono što se u muško-dominantnoj kulturi pripisuje kao odlike žene. Tako su mete nasilja (osim žena i trans-žena) uglavnom homoseksualni muškarci i muškarci koje odlikuju „ženstvene“ osobine.

Homofobija koja svoje izvorište ima u pretpostavci kako je homoseksualni spolni odnos perverzija heteroseksualnog, u kojem jedan partner preuzima „žensku“ ulogu, bjelodano je hetero-normativna i ima regulatorne tendencije. Foucault je u *Povijesti Seksualnosti* prvi pronašao izvorište regulatornih praksi koje okružuju sfere seksualnosti, pišući o razvoju dva reda znanja o seksu – biologiji reprodukcije i medicini seksa.

„Čini se da je tijekom devetnaestog stoljeća seks spojen u dva različita redoslijeda znanja: biologiju reprodukcije, koja se razvijala kontinuirano prema općoj znanstvenoj normativnosti i medicini spola prilagođenoj poprilično različitim pravilima formiranja.“ (Foucault 1978, 54)

Kromosomski spol, okarakteriziran kao biološka imanentnost, tako postaje baza za analizu rodni utjelovljenja i iskustava, te regulatorna praksa putem koje se stvara i održava diskurzivna definicija „prirodne seksualnosti“. Eve K. Sedgwick u uvodu svoje knjige *Epistemology of the Closet* (*Epistemologija ormar*), jednog od ključnih djela gej i lezbijskih studija, navodi četiri aksioma za uspostavu svoje hipoteze o seksualnosti i rodu kao dvije uvezane, ali različite analitičke osovine. U drugom aksiomu Sedgwick konstatira kako postoji:

„...potencijal za analitičku udaljenost između roda i seksualnosti, čak i ako partikularne manifestacije ili svojstva partikularni seksualnosti smještaju žene i muškarce u najnevjerovatnija diskurzivna, institucionalna i tjelesna miješanja rodni definicija, odnosa i nejednakosti spolova.“ (Sedgwick 1990, 30)

Sedgwick će svoje analitičko razdvajanje seksualnosti i roda potkrijepiti primjerima rodno-neovisnih seksualnih praksi, kao npr. auto-erotičnosti; ali će također navesti da (nasuprot rodno-uvjetovanih) postoje i dimenzije seksualnosti uvezane s koncepcijama klasnih i rasnih odnosa, kao i dobni razlika. Narativ homoseksualnosti i heteroseksualnosti tako će u daljnjoj analizi koju čini biti poiman kao činjenica, ali historijska činjenica. Kako će Sedgwick i sama potvrditi:

„Duga i bolna realizacija kako nisu sve opresije podudarne, već da su drugačije strukturane i da se moraju presijecati u kompleksnim oličenjima, bila je prvi veliki heuristički proboj misli socijalističkog feminizma i misli žena drugih boja kože.“ (Sedgwick 1990. 33)

Sukladno navedenom, važan epistemološki prijelom koji Sedgwick pruža feminističkim teorijama roda kao jedinstvenom polju kojem tradicionalno pripada dihotomija spol/rod, uobličeno je kroz pitanje o isprepletenosti sistemskog ugnjetavanja. Točnije, pitanju o pozicijama u kojima se onesposobljenima putem jednog sustava ugnjetavanja, otvara mogućnost održavanja drugačijih sustava ugnjetavanja. Sedgwick će navesti primjer žene koja uzima vjenčano prezime, što se može okarakterizirati kao oblik njene podređenosti; dok s druge strane – dobiva privilegiju pretpostavljene heteroseksualnosti.

„...ženska upotreba bračnog imena oslikava istovremeno njezinu podređenost kao žene i njezinu privilegiju kao pretpostavljenog heteroseksualca.“ (Sedgwick 1990, 32)

Pitanje koje se postavlja pred feminizam od strane gej i lezbijskih studija strukturalno je slično onom postavljenom pred bijele feministkinje od strane afričkih i afro-američkih feministkinja. Preciznije rečeno, u kojoj mjeri je zapadnjački materijalistički feminizam, koji za svoj politički subjekt pretpostavlja biološki imanentno žensko tijelo i spol, u isto vrijeme privilegirani bjelačkom, hetero-normativnom konstitucijom vlastitog političkog subjekta?

Prije nego se posvetim problemima u feminističkom shvaćanju roda, rodno-uvjetovanog nasilja i ugnjetavanja, referirat ću se na citat Gayle Salamon iz prvog dijela ovog rada; te odrediti skup problematičnih točki u feminističkim teorijama koje su duboko prožete tezama o biološkoj imanentnosti rodni konstrukcija. Kako bi pravilno analizirali prezentna stanja roda/rodova, njihovih utjelovljenosti, iskustava i odnosa, smatram kako je ključno u metodološki okvir uvrstiti epistemološke opaske koje sam do sada predstavio.

Pretjerivanje u simplifikaciji odnosa između roda/spola (kao i samih rodni dinamika) jednostavno ne pruža teoretski prostor u kojem se svaki oblik rodno-uvjetovanog nasilja i prisilne normativizacije rodni i seksualni praksi može zaista obuhvatiti. Svođenje problematike na puku biološku imanentnost diskurzivno održava problematični, dijametralni odnos binarnih konstrukcija roda koje izviru kao imperativ za stvaranje ontoloških hijerarhija putem konstrukcija kao što su: spol, rod i normativna tj. „prirodna“ seksualnost. Uzimajući u obzir često nepovoljne materijalne i društvene pozicije na kojima se nalaze

trans-rodni i ne-heteroseksualni subjekti, kao i privilegiju koju posjeduje feminizam kao zapadnjački konstrukt; svako daljnje teorijsko isključenje epistemoloških pozicija navedenih subjekata odjekuje anti-solidarnim impulsima te predstavlja anti-kohezijsku prepreku u brisanju društvenih i klasnih razlika.

Problemske točke su sljedeće:

- a) Odnos rasne pripadnosti i definicija roda i rodnih odnosa: preslikavanje univerzalističkih zapadnjačkih modela na partikularne i lokalizirane odnose moći
- b) Odnos klasa i inter-klasnih seksualnih praksi te poimanje roda i rodnih odnosa u različitim klasama
- c) Kulturna hegemonija zapadnjačkog poimanja seksualnih i rodnih praksi u akademskim i političkim prostorima
- d) Esencijalistički imperativ dijametralnog odnosa rodnih binarnosti i naturalizacija hetero-normativne seksualnosti
- e) Poimanje roda kroz biološki redukcionizam, izvođenje analize rodne nejednakosti i odnosa moći na temelju razlika između kromosomskih spolova. Isključenje rasnih, klasnih i društvenih elemenata iz procesa strukturiranja kategorija roda/spola.
- f) Nejasna artikulacija takvog poimanja spolnih/rodnih identiteta; teleološko kondicioniranje i konstruiranje bio-fizičkih sklopova (uvezivanje isključivo genitalnih organa kao izvorišta seksualnih nagona, rodno-uvjetovano označavanje erotskih zona tijela, itd.)
- g) Neprepoznavanje kohezijskog potencijala teorijske pozicije koja cilja da kroz analitički pristup pokaže kako dimenzije spola/roda i seksualnosti mogu (čak i pozitivno) nadići rasne, klasne i rodne podjele u društvu.²¹

Globalizacijski moment koji je nastupio pojavom World Wide Web-a, uvelike je utjecao na prividno brisanje klasnih, rasnih i društvenih razlika u konstitucijama političkih i interesnih zajednica. Globalni pokreti poput inicijativa, aktivističkih mreža, ne-vladinih organizacija; uspostavljaju kohezijske modele koji često poprimaju određeni neutralni karakter kako bi obuhvatili širi spektar subjekata. Takav globalistički pristup umreženju ima brojne mane, ali i pojedine prednosti. Pojava neo-liberalnih politika reprezentacije manjinskih zajedni-

21 Queer pokreti širom svijeta nerijetko predstavljaju utočište za subjekte koji pripadaju različitim klasnim pozicijama, različitih su rasa te utjelovljuju cijeli spektar rodnih i seksualnih praksi. Manifestacije poput povorki ponosa, „queer“ društveni prostori, koncept „druge obitelji“ tj. „izabrane obitelji“; pružaju slobodan prostor za susret različitih subjekta u kojem se njihove temeljne socio-ekonomske i rasne razlike strateški brišu pred zajedničkom borbom za rodnom i seksualnim oslobođenjem. Kritičari takvog političkog i društvenog djelovanja često će karikirati da se radi o pukoj politici identiteta, što je samo po sebi proizvod izrazito povlaštene društvene pozicije u kojoj kritičari ignoriraju činjenicu da se različite seksualnosti i rodna utjelovljenja još uvijek dominantno promatraju kao „devijantne“ prakse. Takav generalni stav uvelike oštećuje kvalitetu života mnogih ljudi. Borba za pravo na poljubac u javnosti je opravdana pravima rodno-binarnih heteroseksualaca na isti, a kritika kako takvi zahtjevi predstavljaju korak unazad za klasno ujedinjenje je ništa drugo doli zlonamjerno slijepa.

ca, ispunjavanja raznih kvota (npr. žene u visokoj politici i diplomaciji), globalni pokreti za oslobođenja (feministički, LGBTIQ); predstavlja glavnu prepreku kohezijskog potencijala navedenog pod točkom G. Kreiranje univerzalno „prihvatljivih“ definicija rodova i seksualnosti, isključuje potencijal da se detaljno analiziraju svi lokalizirani odnosi moći, kao i odnosa između partikularnih i globalnih polja moći. Zapadanje u takve vrste teorija ne omogućuje ništa nego daljnje zamagljivanje različitih pozicija u kojima se čovječanstvo nalazi.

Seksualne prakse, rodni normativi i definicije, uvelike se razlikuju u partikularnim zajednicama. Društvene zajednice koje karakterizira vjerski fundamentalizam, održavat će radikalno drugačije normativne i regulatorne prakse od onih koje drži dominantna neo-liberalna kultura Zapada. Jednako tome, iako u manjoj mjeri, unutar samog neo-liberalnog Zapada, definicije roda, tijela i seksualnosti će diferirati na više razina; kao i regulatorne prakse koje dane definicije održavaju. Historijski gledano, pokazuje se da su te definicije uvelike diktirane društvenim i ekonomskim odnosima, kao i kulturnim podnebljima. Rod, tijelo i seksualnost su drugačije poimani u svim povijesnim epohama, razlikujući se unutar svake pojedine kulturne ili političke zajednice. Analiza položaja europskih žena u vrijeme prvobitne akumulacije kapitala koju predstavlja Silvia Federici u knjizi *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation* (Kaliban i Veštica: Žene, Telo i Primitivna Akumulacija) (2004.), najbolji je pokazatelj kompleksnosti struktura koje stvaraju i održavaju naturalizirane definicije roda i seksualnosti. Po mom osobnom sudu, Federici detaljno pokazuje svu strahotu mehanističkog poimanja roda i seksualnosti.

„Lov na veštrice je osudio žensku seksualnost kao izvor sveg zla, ali je poslužio i kao sredstvo za široko restrukturiranje seksualnog života, koje je, u saglasnosti s novom kapitalističkom radnom disciplinom, kriminalizovalo svaku seksualnu aktivnost koja je ugrožavala rađanje, prenošenje vlasništva unutar porodice ili oduzimala vreme i energiju od rada.“ (Federici 2004, 135)

Analiza mehanizacije ženske seksualnosti, regulacije seksualnosti kao prakse s ciljem isključivo reprodukcije, nedvojbeno je ustalila binarne rodne kategorije i polarizirala njihov odnos. U mehanističkim definicijama prirodnog tijela koje služe kapitalističku ekonomiju, auto-erotičnost (kao i homoseksualnost) koju sam naveo u kontekstu u kakvom je objašnjava Eve K. Sedgwick, postaju jednako neprihvatljive. Konzervativni imperativ seksualne ili predbračne „čistoće“, ali i kvazi-zabrana masturbacije, najbolji su primjeri radikaliziranja takvog reproduktivnog zahtjeva. Ono što ovime želim reći jest sljedeće: seksualnost i rodni identitet su historijski uvezani po esencijalističkom i mehanističkom imperativu koji je stvoren u službu eksploatacijskih praksi vladajućih klero-kapitalističkih oligarhija. Teorijski i praktički proboj iz takvih mehanističkih imperativa predstavlja jasnu opasnost za kapitalističku ekonomiju što dovodi da se pažljivo kontrolirano oslobođenje manjinskih rodni i seksualnih zajednica provodi isključivo kroz imperativ konzumerizma.

Već spomenuta analitička distanca između roda i spola (pa sukladno tome i same seksualnosti) u ovom trenutku postaje ključna. Međutim, ne kao metodološki alat za historijske analize rodova i rodnih odnosa, već kao strateški alat u kreiranju svakog daljnjeg političkog djelovanja feminističke ljevice. Izdvajanje rodnih i seksualnih praksi iz materijalističko-mehanističke retorike smatram nužnim za oslobođenje od svih oblika reproduktivne eksploatacije i ne-humanih, regulatornih praksi kondicioniranja „prirodnih“ rodova i seksualnosti. Naša tijela možda jesu nepoljuljane činjenice, ali naša poimanja istih se mijenjaju našim sudjelovanjem u skupovima raznih odnosa; kako kroz ljudsku povijest, tako i danas. Feminizam koji svoju političku strategiju temelji na historijsko-materijalističkim analizama rodnih odnosa (kao i samih rodnih konstrukata) ipak treba razlikovati od feminističke teorije koja iste te analize i izvodi. Historijsko-materijalistička analiza je nužnost u razumijevanju pozicija u kojima se subjekti (koje takva analiza obuhvaća) nalaze, ali ne mora nužno predstavljati model prema kojem se kroji cilj feminističke borbe.

Abolicijski impuls treba prepoznati kao validnu opciju za budućnost feminizma, ali isključivo kao impuls radikalne promjene u dinamici rodnih odnosa. Dokidanje ili abolicija roda može biti legitiman izlaz iz stanja noćne more u kojoj se rod i rodni odnosi danas nalaze. Iz svega dosad navedenoga, ne vidim drugu opciju od one da pretpostavljeni sukob radikalnog, materijalističkog feminizma i trans-feminizma sagledavam isključivo kao ideološki (i potencijalno interesni).

Jednako tako, promišljanje rješenja navedenog sukoba ne treba požurivati. Prije svega, čini se da izneseni argumenti kulminiraju pozivom na strukturalne promjene u obje teorije; pozivajući se na spektar epistemoloških pozicija koje nisu uzete u obzir. Filozofije roda i seksualnosti još uvijek valja promatrati kao izdanke feminizma koji su u ranom stadiju. Upravo preuranjeno izvođenje teoloških hijerarhija putem mehanizacije spola/roda/seksualnosti, predstavlja polje na kojem se sukob pozicija u feminizmu odvija. Analize i dekonstrukcije roda, rodnih odnosa, spola, seksualnosti i seksualnih praksi – definitivna su nužnost, međutim one moraju jasno biti podijeljene na one koje pripadaju historijskim epohama i one koje pripadaju prezentnom stanju. Uvrštavanje sve većeg broja epistemoloških pozicija koje će kreirati daljnji diskurs roda i rodnih praksi se čini neizbježnim.

Upravo zbog epistemološke kompleksnosti iskustava i poimanja roda/rodnih odnosa, spola i seksualnosti (kako kroz povijest tako i danas); svaki univerzalistički konstrukt treba biti doveden u pitanje. Elizabeth Anderson naglašava univerzalističku poziciju jedinstvene klase unutar komunizma koja nužno (teorijski) obuhvaća cjelokupan spektar stajališta subjekata unutar procesa proizvodnje – u kojem su upravitelji suviška u klasno izjednačenoj poziciji s proizvodnom snagom. Prema tome, marksistička teorija nudi objektivnost kakva je unutar kapitalizma inherentno uvjetovana klasnim interesom. Teorija gledišta ipak zadržava moment ograničavanja svojih tvrdnji. Svrha takve teorije je upravo da proizvodi znanje korisno marginaliziranim subjektima, pomoću kojeg spoznaju socijalno-strukturalne probleme i djeluju u procesu njihovog nadilaženja.

„Marginalizirane skupine imaju kontakt s različitim aspektima socijalne stvarnosti – aspektima koji otkrivaju nepravdnosti koje posjeduje status quo.“ (Anderson 2004)

Feministička teorija gledišta koju izvodi Elizabeth Anderson nije unaprijed teorijski ili esencijalno (rodno) uspostavljena perspektiva (uzimajući u obzir tvrdnje S. Haarding kako ona ne proizlazi iz žena, feministkinja ili onih koji razmišljaju „feministički“) već se oblikuje sakupljajući iskustva marginaliziranih, bilo da se radi o njihovim problemima, spoznaji tendencije sustava da smješta ljude na sličnim strukturalnim pozicijama u slične osobine i razmatranju organizacije kao sredstva borbe protiv uspostavljenog društvenog poretka. Haarding naglašava kako bilo tko, uključujući i muškarce, može primjenjivati teoriju gledišta u istraživanjima problema marginaliziranih ljudi, putem koje će se lakše i pobliže upoznati s centrima društvenog poretka, uzimajući u obzir i poredak rodni kategorija. Za Anderson, primjena takve teorije pruža reprezentaciju manje parcijalne objektivnosti, lišene uvjetovanog promatranja iz povlaštenih pozicija. Iz takve perspektive, s obzirom da se do epistemološkog stajališta marginaliziranih dolazi kroz dijalog kolektiva i otpor opresiji, zadržava se i moment samo-kritike koji igra važnu ulogu u konstituciji objektivnosti.

Kao koordinacijski (politički) model u kojem se sukobljene struje feminizma mogu dovesti u neutralno područje; u sljedećem dijelu rada predložit ću ideju radikalne demokracije onako kako ju iznose Laclau i Mouffe u *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* (*Hegemonija i Socijalistička Strategija: Prema Radikalno Demokratskoj Politici*).

2. Radikalna demokracija: novi i stari antagonizmi

U političkim sferama radikalnog i marksističkog feminizma, materijalistički pristup artikulaciji kategorija binarnih rodova postavlja niz problema za radikalno-demokratsku strategiju kao potencijalno rješenje. U promišljanju o antagonizmima i eliminaciji istih, E. Laclau i C. Mouffe će zaključiti kako antagonizam ne može proizaći bez drugačijih uvjeta diskurzivnih formacija. Preciznije, onaj tko se nalazi u podređenom položaju, ne može sebe smjestiti u dinamiku antagonizma bez diskursa koji omogućuje shvaćanje date pozicije kao podređene. Laclau i Mouffe će dati primjer upravo feminističke borbe kao argument za takvu poziciju.

„Da je u slučaju žena do sedamnaestog stoljeća, ansambl diskursa koji su ih konstruirali kao subjekte, fiksirao (žene) u čisto i jednostavno podređeni položaj, feminizam kao pokret borbe protiv ženske podređenosti ne bi mogao nastati. Naša teza je da tek od trenutka kada demokratski diskurs dolazi na raspolaganje za artikuliranje različitih oblika otpora potlačenosti, nastat će uvjeti da se omogući borba protiv različitih vrsta nejednakosti.“ (Laclau and Mouffe 2001, 154)

Istinska snaga demokratskog diskursa počiva na ideji da se razni oblici potlačenosti i nejednakosti, postave kao nepravedni i neprirodni. Jedan od takvih zahtjeva jest zasigurno i onaj kojeg upućuju rodne i seksualne manjine, posebno kada se radi o rodno-uvjetovanom i seksualno-regulatornom (homofobnom) nasilju. Ideja kako zahtjevi trans-rodnih žena (kada se radi o rodno-uvjetovanom nasilju) predstavljaju prijetnju koheziji subjekta feminizma, mora biti dovedena pred kritički sud. Feminizam kao kolijevka rodne teorije mora uzeti u obzir svaki oblik rodno-uvjetovanog nasilja i seksualne eksploatacije tijela i identiteta. Neupitno je kako su regulatorne prakse radikaliziranih pojedinaца koji djeluju s ciljem depersonalizacije i omalovažavanja, usmjerene na trans-rodne osobe isključivo na temelju njihovih rodniх identiteta. Suvremeni narativ neo-konzervativizma uvelike je odgovoran za perpetuiranje takvog nasilja, a humanistički rad društvene i političke ljevice oduvijek je bio borba protiv takvih kontra-revolucionarnih društvenih impulsa.

U kojem trenutku trans-rodno pitanje i podređenost trans-rodniх osoba, prestaje biti feminističko ili ljevičarsko pitanje? Odgovor je čini se: u onom trenutku u kojem prezentno stanje ontološkog negiranja, društvene i pravne podređenosti bude potpuno razriješeno. Laclau i Mouffe će problem mnoštva podređenih pozicija i antagonizama koje slijede iz istih promotriti na primjeru radničke klase. Heterogena društvena zajednica (radnička klasa) nužno se dijeli na dva društvena prostora, a to je produkt neprepoznavanja razlika unutar same zajednice (npr. novi i stari radnici).

„...heterogeni skupovi društvenih skupina su tu grupirani pod oznakom „radnička klasa“, bez dovoljnog priznavanja duboke razlike ciljeva i oblika mobilizacije između „stariх“ i „novih“ radnika.“ (Laclau and Mouffe 2001, 157)

Baza za artikulaciju antagonizma trans-rodne zajednice i sustava normativniх rodniх vrijednosti je upravo omogućena kroz feminističku artikulaciju antagonističkog odnosa muškog i ženskog roda. Uzimajući u obzir kako podređenost trans-osoba i sustavno nasilje na koje takav antagonizam sugerira, počiva upravo na rodniм kategorijama i dinamikama, uloga lijevo-nastrojenog feminizma u borbi protiv podređenosti trans-osoba ipak ostaje neupitno važna.

Rodne manjine nastavljaju živjeti svoje živote i identitete neovisno o feminističkom „priznanju“ njihove borbe; svakodnevno proživljavajući brutalnost svoje rodno-uvjetovane podređenosti, neovisno o „priznanju“ njihovih tijela i identiteta. Prigovor koji se često čuje iz trans-isključivih feminističkih krugova najčešće slijedi ovako: Trans-rodne žene ne posjeduju „ženske“ reproduktivne organe, stoga ne mogu doživljavati rodno-uvjetovano nasilje u istoj mjeri kao i cis-rodne žene. Iz takve formulacije možemo slijediti esencijalističku, apriorno izvedenu dinamiku rodnog antagonizma, u kojem svaka osoba koja posjeduje „ženske“ reproduktivne organe imanentno postaje žrtvom patrijarhata. Međutim, kao odgovor na takvu formulaciju stoji ukazivanje na ignoriranje strukturalne kompleksnosti nasilja nad manjinama. Trans-rodni muškarci, neovisno o njihovim bio-fizičkim datostima, ipak proživljavaju drugačije nasilje od

cis-rodnih žena; iako obje skupine možda dijele slične ili identične bio-fizičke datosti. Laclau i Mouffe navode kako stanje mnoštva antagonizama i izviranje novih političkih subjekata treba shvatiti kao „...trenutak produbljenja demokratske revolucije.“ (Laclau and Mouffe 2001, 163)

U jednakosti pozicija koju omogućuje kultura konzumerizma, brojne pozicije pretendiraju ka razrješavanju postojećih nepravdi. Iako svjesni individualističke, liberalne prirode takvih društvenih dinamika, Laclau i Mouffe će ipak prije svega upozoriti na opasnost da pasivnošću lijeve pozicije, artikulacija samih dinamika može upasti u zamku desničarskog diskursa.

„Ljevica je, naravno, slabo spremna da uzme u obzir ove borbe, koje čak i danas obično odbacuju kao „Liberalne“. Otuda postoji opasnost da se artikuliraju putem diskursa desnice,...“ (Laclau and Mouffe 2001, 164)

Marksizam se svojim porazom krajem dvadesetog stoljeća našao u krizi proizašoj iz pluralizacije društvene sfere i „...nezasićenim karakterom svih političkih identiteta.“ (Laclau, Mouffe 2001: 166) Kao rješenje za tu krizu, predlaže se upravo odbijanje jedinstvenog subjekta što otvara prostor za detaljnije shvaćanje društvenih antagonizama i predstavlja korak ka produbljenju radikalno demokratske ideje. Takav demokratski pluralizam, međutim, opstaje samo ako se sve pozicije uključenih subjekata zadržavaju podjednako udaljene od pozitivno određenog, jedinstvenog principa. Cilj takvog projekta je ništa drugo doli apsolutna autonomija svih sfera, uvezana isključivo putem „...ekvivalentno-egalitarne logike.“ (Laclau and Mouffe 2001, 167). Upravo predstavljena teza najbolje pokazuje zašto i u samom naslovu rada, riječ „subjekt“ koristim u pluralu.

„Jednom kada se odbaci koncepcija radničke klase kao „univerzalne klase“, postaje moguće prepoznati množinu antagonizama koji se događaju na polju onoga što je proizvoljno grupirano pod oznakom „borbe radnika“; kao i neprocjenjiva važnost većine njih za produbljivanje demokratskog procesa.“ (Laclau and Mouffe 2001, 167)

Iz spomenute argumentacije proizlazi kako temeljito treba preispitati ideju o jedinstvenom subjektu koji je temelj za društvenu i ekonomsku transformaciju, a u kontekstu ovog rada takav zadatak treba postaviti i pred feminizam. U prvom dijelu rada sam se ponešto detaljnije osvrnuo na problem koherentnosti feminističkog subjekta, stoga daljnja preispitivanja iste ostavljam po strani kako bih se pobliže pozabavio abolicijskim impulsom. Preciznije, samom formulacijom abolicije roda kao potencijalnog momenta razbijanja hijerarhijski nastrojenih rodnih dinamika.

3. Abolicija roda: *queer* vrijeme i *queer* prostori

Judith Halberstam, queer teoretičarka koja je uvelike pridonijela artikulaciji trans-roдне pozicije, u svojoj knjizi *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural lives* (*U Queer Vremenu i Prostoru: Transrodna Tijela, Subkulturni životi*), predstavlja nam tri pojma koja su ključna u ovom dijelu rada.

To su: „queer“, „queer vrijeme“ i „queer prostor“. Prije nego pojasnim same pojmove, želim potrebu za istima prikladno smjestiti u kontekst samog rada.

Dosada je prezentirano kako višestrukost pozicija u kojima se subjekti rodno-uvjetovane potlačenosti nalaze, predstavlja prepreku esencijalističkoj artikulaciji subjekta feminizma; također, ukazano je i na važnost produbljenja demokratskog ideala kao potencijalne strategije suvremene ljevice (pa tako i marksističkog feminizma). Budućnost roda i rodnih odnosa nikako ne možemo projicirati bez sveobuhvatnog sagledavanja njihovih prezentnih manifestacija. Ideje *queer* vremena i prostora predstaviti ću isključivo kao, za političku strategiju lijevog feminizma, prihvatljive modele nejedinstvenih, post-rodnih dinamika do kojih vodi abolicijski impuls.

Treba napomenuti kako pri tome ne mislim na teorijsku i analitičku aboliciju pojma roda, već isključivo na aboliciju onih artikulacija putem kojih se apriori dokida ontološka koherentnost ne-binarnih rodnih identiteta ili identiteta trans rodnih osoba. Smatram kako strateško ujedinjenje svih pozicija usmjerenih na dokidanje različitih (rodno i seksualno utemeljenih) eksploatacijskih i regulatornih praksi može biti postignuto samo kroz labavljenje svih tradicionalnih (naročito mehanističkih) konstrukcija koje diskurzivno okružuju rod, spol, seksualnost, intimna i društvena iskustva naših tijela. Abolicija roda nije poziv na ukidanje roda kao pojma, svih rodnih praksi, utjelovljenja, identiteta ili mitologija koje okružuju rod; ona je propitkivanje budućnosti lišene od eksploatacijskih odnosa, pa tek onda nešto koje nas tjera da se pitamo jesi li čovjek i društvo bez roda mogući kao takvi. Pri tome naravno misleći na živu orodnjenost, rodne prakse i odnose među rodovima. Abolicija roda zaista je jedno impulzivno pitanje, štoviše ono je nestrpljivo u traženju svog odgovora. Nadasve, ono nije samo teorijsko pitanje već prije svega političko.

Halberstam *queer vrijeme* definira kao postmoderne temporalnosti koje nastaju napuštanjem buržoaskih modela utemeljenih na okvirima obitelji i reprodukcije, a *queer prostor* kao post moderne diskurzivne arene koje *queer* osobama otvaraju prostor za sudjelovanje. Pojam „postmoderno“ u ovom tekstu koristi kao naziv za:

„...nove kulturne proizvodnje koje izbijaju i teku u skladu, ali i nauštrb onoga što je Jameson nazvao „logikom“ kasnog kapitalizma...“ (Halberstam 2005, 6)

Ne-normativne organizacije identiteta, odnosa i seksualnih praksi; u direktnom su sukobu s imperativima hetero-normativnog, patrijarhalnog i regulatornog društva. Upravo iz tog razloga ih smatram ključnima u razvojinama svake daljnje anti-kapitalističke i anti-reproduktivno-eksploatacijske strategije. Konceptcija rodnog identiteta kao biološki neutemeljenog i dokidanje mehanističkog poimanja tijela svakako ide u prilog kako feminističkoj, tako i ljevičarskoj borbi općenito. Biološki neutemeljen rodni identitet predstavlja plodno polje za diskurs i praksu lišene rodnih odnosa u kojima „muški“ rod pred „ženski“ postavlja reproduktivni zahtjev.

Abolicija roda ovdje stoji ne kao meta-narativ koji treba uvesti da proždre nepovoljne rodno-uvjetovane pozicije, već kao stvarnost. Rod, rodne uloge, stereotipi, mitologije roda, dinamike među rodovima su abolirani; struktura roda

ne pokazuje se kao čelični konstrukt, već kao fantazma ideje nas samih o nama samima. Fascinantne ontologije rodno ne-binarnih osoba ili svojevrsni ontološki paradoks iskustva transrodnosti najbolje pokazuju u kojoj mjeri je abolicija roda nastupila – promatrali je mi kao stvaran fenomen ili pred njom zatvarali oči. Svako daljnje propitkivanje historijskih i prezentnih struktura binarnih rodova čini mi se kao jedini poduhvat koji vodi ka suvremenoj konceptualizaciji i razumijevanju prezentnog stanja roda/rodova. Sva iskustva orodnjenosti kojima svjedočimo kroz stvarnost trans i ne-binarnih osoba, najbolje pokazuju koliko je moguće abolirati rod bez da se bilo što zapravo izgubi ili bez toga da rod nestane kao analitički pojam. Abolicija roda tako je ništa doli redefiniranje samog roda u življenju, upitnik nad relacijama između biološkog spola i rodnog identiteta, ali prije svega nad onim što mi činimo od tih relacija. Raskidanje s materijalističko-mehanističkim koncepcijama tijela ne vadi tijelo iz historijsko-materijalističkog poimanja proizvodnih odnosa, već postavlja imperativ za buduće shvaćanje tijela i utjelovljenja; potencijalno lišeno same mogućnosti zapadanja u eksploatacijske prakse kapitalističke proizvodnje.

Fenomen napuštanja tradicionalnih okvira obitelji i reprodukcije kod queer osoba ne predstavlja samo utopijski moment post-normativnog društva, već i prezentnu stvarnost velikog broja ljudi u svijetu. Takav moment osobnih i društvenih oslobođenja ne smije biti zanemaren u svim daljnjim koordinacijama suvremene lijevo-feminističke politike. Smatram kako nema potrebe previše naglašavati zašto ideja potpunog raskidanja veza s patrijarhalnim normativima treba biti ključan feministički ideal. Abolicija roda tako ne važi kao poziv na raskidanje s historijskim epohama i prošlošću, već stoji na horizontu imanentne budućnosti kao okvir za promatranje budućnosti radikalno demokratskog društva. Abolicija roda nije napad na tradicionalne rodne identitete, već poziv na novo promišljanje istih. Ona je prije svega nužnost unutar rodnih teorija u feminizmu kako bi se u daljnjim analizama pravilno obuhvatio svaki oblik rodnog identiteta i, sukladno tomu, rodno-uvjetovane potlačenosti.

4. Zaključak

U radu je prikazano prezentno stanje sukoba između esencijalistički nastrojenih struja u feminizmu i post-modernih koncepcija roda i utjelovljenja. Kao što je pokazano, sukob se primarno odvija na polju artikulacije političkog subjekta feminizma i strukturiranju kategorija „žena“ i „žensko“. Radikalni i marksistički feminizam zauzima poziciju odbrane „prirodnog“ tijela žene i ideja o društveno konstruiranim rodnim imperativima; dok trans-uključivi feminizam u duhu post-strukturalističke tradicije dovodi u pitanje samu biološku datost, premještajući težište problema u sferu diskursa.

Prvi dio rada analizirao je potencijal za teorijski susret feminizma i trans-feminizma, gdje je izloženo kako feminizam kao polje artikulacije roda i rodnih odnosa može ponuditi niz metodoloških i analitičkih alata za historijsko razumijevanje trans-rodnih i ne-binarnih rodova, te omogućiti artikulaciju niza antagonizama u

kojima se nalaze rodne i seksualne manjine. S ciljem ukazivanja na ne-solidarne tendencije određenih pravaca feminističke misli, uvedena je analitička distanca između kategorija roda, spola i seksualnosti; te je postavljen niz problemskih točki u esencijalističkim formulacijama koje teleološki izvode kategoriju „žene“ i na temelju iste konstruiraju jedinstveni politički subjekt feminizma.

Iz navedenih razloga, u trećem dijelu rada, kao moguće rješenje navedenog sukoba, uvedena je ideja radikalne demokracije. Kroz radikalno demokratsko poimanje antagonizama, bilo da se radi o feminističkoj ili klasnoj borbi, dobivamo perspektivu o ne-jedinstvenom političkim subjektima usmjerenima na dokidanje kapitalističke proizvodnje i reproduktivnog imperativa. Smatram kako potencijal za pluralne i egalitarističke strategije koordinacije lijevih politika koje nam u kontekstu ovog rada pruža ideja radikalne demokracije, predstavlja izrazito plodno polje za političko pomirenje sukobljenih struja u feminizmu.

Posljednji dio rada ukratko ocrtava queer iskustva vremena i prostora kao polja lišenih tradicionalnih buržoaskih modela obitelji i reprodukcije. Preciznije rečeno, queer vrijeme i prostor stoje kao modeli na koje dominantni hetero-normativni diskursi djeluju kao izvanjski faktor, dok je unutarnja struktura potpuno lišena normativnih i regulatornih praksi. Između ostalog, a možda čak i najvažnije – queer prostor i vrijeme uobličuju nove odnose moći koji su neupitno pogodniji za budućnost razvoja feminističke teorije i u konačnici, priželjkivanu pobjedu feminizma nad eksploatacijskim naturaliziranjima roda, rod-nih odnosa, spola, seksualnosti i seksualnih praksi.

Literatura

- Anderson, Elizabeth. *Feminist Epistemology and Philosophy of Science*, u *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ur. Edward N. Zalta, 2004.
- Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, New York: Routledge, 1990.
- Carby, V. Hazel. *White Woman Listen! Black Feminism and the Boundaries of Sisterhood*, 1982, Dostupno na: <https://jan.ucc.nau.edu/~sj6/carby%20white%20woman%20listen.pdf> (pristup: Studeni, 2019.)
- Federici, Silvia *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation*, (prev. Aleksa Golijanin, 2012–2013, Zrenjanin, Burevesnik, 2013.).
- Foucault, Michel. *The History of Sexuality*, New York: Pantheon Books, 1978.
- Halberstam, Judith. *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives*, New York: New York University Press, 2005.
- Laclau, Ernesto i Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics – Second Edition*, London: Verso 1985.
- Salamon, Gayle. *Assuming a Body: Transgender and Rhetorics of Materiality* New York: Columbia University Press, 2010.
- Sedgwick, K. Eve. *Epistemology of the Closet*, Berkeley: University of California Press, 1990

Matej Nikolac

Abolishing gender: new subjects of class struggle?

Abstract: The aim of this paper is to present understandings of gender in particular feminist discourses which I find problematic for the future of feminist theory; but which permeate the spheres of academic, political, and activist feminism. The discourses of contemporary feminism, imbued with essentialist thought, are in political and theoretical conflict with the booming wave of trans-feminism. In the first part of the paper, I will focus on the hetero-normative imperative through which radical feminist discourse derives the definition of a category of „woman“ and try to show in what ways such an understanding of gender produces and maintains exclusivity across the whole spectrum of sexual and gender identities.

The work continues, setting the stage for the confrontation of conflicting theories of radical and trans-feminism in the space opened up by LGBT studies – a neutral space from which we can critically see the gender imperatives produced within an essentialist stream of feminist thought. In order to bring the abolitionist impulse, as a potential solution to the gender problem within radical leftist thought, I will present a potential theoretical solution which culminates with the idea of abolishing gender.

Accordingly, the paper will take into account the fields of power on which the problem of gender and gender relations arises: the field of naturalized sexuality, the sphere of traditional family models, and the materialistic discourse that assumes the „natural“ body and gender as the basis of reproductive exploitation. I am convinced that the work as a whole will provide a unique perspective on the possible trajectory of the development of gender theory and further feminist discourse that is subverted by socialist and radical-democratic worldviews.

Keywords: feminism, trans-feminism, essentialism, crypto-essentialism, radical democracy, queer theory, abolishing gender